

Recenzie a anotácie

HAPLA, M., FRIEDEL, T. a kol. Profesní etika právníků. Brno : Nugis Finem Publishing, 2022, 335 s., ISBN 978-80-7614-007-3

Kontexty. Profesionálna etika právnikov a právničiek v mnohých prostrediach vyklíči a kvitne ako téma o osobách a obsadeniach v časoch veľkých zlyhaní. V prostredí USA sa napríklad spája s právnikmi v pozadí kauzy Watergate, v tom slovenskom s obdobím zneužívania disciplinárnych konaní proti nepohodlným sudcom a sudkyňiam zo strany iných súčastí sudcovského stavu. Najnovšie sa dá prstom ukázať na „kauzu Threema“ a prepojenia prokurátorského, sudcovského a advokátskeho prostredia so prostredím zločinným, ktoré poodhaľuje.¹ Profilovo však téma môže mať aj tváre konkrétnych antihrdinov a antihrdieniek. V USA sa ponúka vizualita Rohna Cohna (alebo Al Pacina, ktorý ho stvárnil v seriáli *Anjeli v Amerike*). Na Slovensku sa núka tvár bývalého sudcu, predsedu Najvyššieho súdu a bývalého ministra spravodlivosti Štefana Harabina alebo bývalej sudkyne a štátnej tajomníčky ministerstva spravodlivosti Moniky Jankovskej.²

Takýto pôvod oživovania témy profesijnej etiky potom priťahuje istý spôsob jej spracovania, ktorý je vymedzovaním voči „dedičstvu zlých právnikov“, ak použijeme výraz zo žurnalistického prostredia.³ Stopy takého dedičstva možno hádam nájsť aj v Českej republike. Z pohľadu zvonka pozornosť priťahuje napr.

¹ Pre bližšiu informáciu o reakcii právnických profesií pozri BERDISOVÁ, L., DLUGOŠOVÁ, Z., MAZÚR, J. *Coping with Threema: How do Lawyers Perceive Their Biggest Corruption Scandal? Právny obzor*. Roč. 103, 2020, Special issue, s. 63 – 86.

² Pre poriadok pripomeňme, že ani jeden z nich nebol právoplatne odsúdený v disciplinárnom ani trestnom konaní.

³ Pozri GÁLIS, T. *Dedičstvo zlých právnikov*. Denník *SME*, 14. máj 2013, dostupné na: <https://komentare.sme.sk/c/6812169/dedicstvo-zlych-pravnikov.html>.

tzv. kauza justičnej mafie. Len účastník/čka domácej praxe však vie presnejšie identifikovať zlyhávanie právnického stavu, či spoločensky bolestivé zlyhania jednotlivcov.

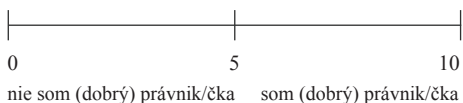
Recenzovaná učebnica týmto smerom nešla. A má to viaceru výhod. Predovšetkým, diskusie o etických štandardoch právnických povolání, pre ktoré ponúka platformu, sa nestávajú diskusiami o akejsi vine a nevine konkrétnych ľudí, ku ktorým prechováme konkrétne negatívne emócie. City potom nesúperia s rozumom. Zároveň je premýšľanie smerované skôr na to, akými ako právnici a právničky chceme a máme byť, nie akými byť nechceme. To študentom a študentkám slúži pravdepodobne viac, a to aj v tom zmysle, v akom etické dilemy majú predovšetkým slušní či skôr dobromyseľní ľudia a v akom etické kódexy potrebujú práve oni, ako na konferencii o právnej etike v júni 2014 pripomenula sudkyňa Daniela Zemanová. V tejto línii je potom zaujímavým krokom diskutovať o konaniach tých právnikov a právničiek, ktorí sú považovaní za dobré vzory. Vyslovene je tak užitočný poukaz na výrok predsedu českého ústavného súdu, Pavla Rychetského na s. 278 knihy a vytvorenie prípadovej štúdie na jej základe na s. 290, bod 5. To tiež ukazuje, že sledovanie vlastného správania, reflexia a sebareflexia a trvalé kalibrovanie sú súčasťou právnických profesií. Že jednoducho nestačí byť dobromyseľným a mať povestný morálny kompas. Naopak, to je len začiatok.

Iste, aj používanie kontroverzií spojených s dobrými vzormi má isté nevýhody. I tu cit môže zatieniť rozum. Celkovo je však učebnica postavená na prípadoch abstraktných tak, že didaktickému cieľu nič netieni.

Ešte posledná poznámka ku kontextom a návrh na prípadnú úpravu v ďalšom vydaní textu.

Súčasťou kontextu je pre študentky a študentov práva, teda adresátov učebnice, nielen dianie v právnických profesiách, ale aj ich najbližšie okolie – priestor ich štúdia a štúdium samotné. Potom sa zdá zmysluplným v učebnici ponúkať aj širší priestor na reflexiu špecifickosti postavenia študenta a študentky práva. Ak na právnikov a právničky kladieme špecifické povinnosti (podľa jednotlivých profesií, ale aj na právnický stav ako taký) a poverujeme ich špecifickými úlohami, čím odlišni sú a majú byť študentky a študenti práva v porovnaní so študentami a študentkami iných odborov? Akú špecifickú lojalitu k právu od nich môžeme očakávať? Napokon, možno skladali imatrikulačný sľub, ktorý ich k istej odlišnosti zaväzuje. Ako sa vlastne už oni sami stávajú „dobrými právnikmi“? Ak na právnických fakultách nejde len o to komunikovať isté vedomosti (právnik ako človek so špecifickým poznaním), či o to, trénovať isté zručnosti a istý typ myslenia (právnik ako človek so špecifickým myslením), ale aj o to stávať sa právnikom/čkou (právnik ako určitá identita), potom je možno vhodné poskytnúť väčší priestor na premýšľanie o vlastnej identite aj na pozadí statusu študenta či študentky práva.

Tento cieľ by mohlo plniť napríklad nové cvičenie na s. 65 za bodom 3, ktoré by sa pýtalo na cnosti študentiek a študentov práva. Alebo by mohlo sprevádzať na ceste stávania sa (dobrým právnikom, právničkou). Dá sa využiť aj škálovanie. Sama ho využívam pri výučbe:

Zadanie by potom mohlo znieť takto:

Položme si otázky:

- Kde ste na svojej ceste k tomu, aby ste sa stali (dobrým) právnikom či právničkou?
- Existuje nejaká špecifická vedomosť, ktorá vás robí právnikom alebo právničkou?
- Existuje nejaká zručnosť (napr. schopnosť reagovať istým spôsobom), ktorá vás robí právnikom alebo právničkou?
- Existujú nejaké špecifické hodnoty, ktoré ako právnik alebo právnička máte chrániť?

- Ako sa takéto hodnoty premietajú do požiadaviek na vás už v postavení študenta/tky?
- Čo to znamená myslieť ako právnik/čka?
- Čo vy osobne potrebujete na to, aby ste sa stali (dobrým) právnikom alebo právničkou?⁴

K ašpiráciám. Na trhu v Českej a Slovenskej republike sa pohybuje niekoľko učebných textov o právnickej etike. Niektoré sú zamerané na teoretické exponovanie vzťahu práva a morálky (*Etika a právo* od Jána Čipkára), niektoré na smerovanie správania právnikov a právničiek v jednotlivých profesiách (*Etické desatoro začínajúceho advokáta* od Alexandry Krskovéj), niektoré majú hybridný charakter (*Právni etika* od Tomáša Sobka a kol.). Niektoré sú pôvodným textom domácich autorov a autoriek (už spomenutá *Právni etika* od Tomáša Sobka a kol.), niektoré vznikli prekladom a jeho úpravou na domáce podmienky (*Globálni problémy profesní etiky právníků* od Jamesa E. Moliterna a Paula D. Patona).

Pôvodnú českú učebnicu šitú na praktické aspekty prelínania sa práva a etiky v právnych profesiách, ktorá by myslela vyslovene na potreby študentiek a študentov, sme však doposiaľ na trhu nemali (napokon, ani slovenská zatiaľ neexistuje). Predkladaný text je teda prvým textom tohto druhu, a vie o tom. O to cennejšie je, že si dané prvenstvo nesnažila „uchmatnúť“ konkrétna fakulta, ako to už občas býva, ale že sa dosahuje ponad fakultné identity. Nič lepšie pre budúcnosť výučby profesijnej etiky právnikov a právničiek a kalibrovania štandardov hádam ani nemôžeme chcieť. Mať rovnaký východiskový text na výučbu sa môže o niekoľko rokov ukázať ako smerodajné pre právnu prax. Učebnica je v istom zmysle vždy moderátorkou diskusie. Iste, pri jednote hrozí možnosť ustrnutia a uspokojenia sa. Tento autorský kolektív je však, podľa môjho názoru, zárukou, že sa to nestane.

Dynamika, ktorá sa ukazuje v úvode textu (podľa kolektívu ide o záznam po ceste, nie

⁴ V tomto kontexte možno zadať aj úlohu vypracovania akéhosi osobného plánu cesty stať sa právnikom/alebo právničkou.

v cieľi) je presne tou dynamikou, ktorú v téme potrebujeme, lebo vedie k ďalšiemu hľadaniu. Tiež, ak je metodologicky cieľom kolektívu najprv položiť v hlavnom texte učebnice základy a neskôr ich v diskusnej časti na ďalšie premýšľanie rozkývať a zneistiť (avizujú to na s. 26), ide o pedagogicky veľmi vhodný prístup. Len po ďalšom premyslení, pričom premyslenie nastáva po zneistení poznania alebo skúsenosti, ktoré máme, sa upevňujú základy. Stávajú sa komplexnejšími a vytvára sa priestor na ďalšie zneistenie a budovanie bez strácania sa. Avizovaný cieľ jednotlivé kapitoly textu skutočne plnia.

Tu pridám opäť nápad do ďalšieho vydania učebnice po tom, ako na jej základe prebehne niekoľko rokov výučby. Totiž, je možné zvážiť ešte pridanie ďalšej vrstvy na zneistenie, po tom, ako sa po „prvej vrstve“ diskusií vytvorí ešte solídnejší základ. Tak by sa aj diferencovala istá náročnosť učebnice do troch úrovní, ktoré podľa mojich doterajších pedagogických skúseností, najviac obkresľujú realitu štúdia. Tiež by sa mohlo ukázať, že dôvody, prečo o niektorých dilemách rozmýšľame rôzne, môžu mať rôznu povahu. Niekedy rozličnosť riešenia môže byť spôsobená využitím rozličných modelov etiky/morálky, niekedy môže spočívať v odlišnom uchopení roly a úlohy jednotlivého právnického povolania, niekedy v odlišnom uchopení kontextu. Aj identifikácia dôvodov v odlišnosti odpovedí nie je malá vec.

Čo sa týka štruktúry, text je rozčlenený rozumne. Plynie cez všeobecnejšie témy týkajúce sa profesijnej etiky (Na čo nám je? Aké rôzne modely existujú? Čo to znamená byť súčasťou povolania?) v rámci prvej časti. Potom cez nosné témy riešené v etických dilemách (mlčanlivosť, stret záujmov) a spôsoby a platformy disciplinovania či zaväzovania (disciplinárne konanie, etické kódexy a profesijné sľuby) v druhej časti. Ústi do diskusií cez jednotlivé profesie v časti tretej.

Tu hádam možno do budúcnosti zvážiť, či téma kódexov a sľubov nepasuje viac k prvej časti, téma disciplinovania k tretej a či druhú časť nedoplní o tému nezávislosti a možno nestrannosti. Aspoň na Slovensku sa javí, že chá-

panie nezávislosti jednotlivých povolaní ako kľúč k výkonu povolania je zahmlený. Zároveň sa dá zvážiť, či kapitoly 11 a 12 nemajú byť podkapitolou kapitoly 10 a obdobne kapitoly 14 a 15 podkapitolou kapitoly 13. Je to však vec vkusu.

Obsahová kvalita a čítanosť. Učebnica sa vyslovene príjemne číta. Za vzorové považujem sprevádzanie textom napríklad na začiatku tretej kapitoly. Samozrejme, sú aj časti, v ktorých je možné sprevádzanie vylepšiť. Výborné je štruktúrovanie otázok v úvode každej kapitoly.

Po odbornej stránke je učebnica kompetentným a veci znalým výkonom (v miere, v ktorej to viem posúdiť z externého prostredia). Doktrínálna inšpirácia anglo-americkým prostredím mi nevádi, je to podmienené zrejme aj jazykovou dostupnosťou a históriou praktickej výučby profesijnej etiky. Výborné je, že sama sa pri jej čítaní naučila niekoľko nových vecí.

Učebnica obsahuje množstvo prípadových štúdií, tzv. hypotheticals, ktoré sú budované prakticky. Nie je to v našom prostredí samozrejmé, hoci sa zdá, že každá prípadová štúdia je z povahy veci praktická. Výklad je veľmi ilustratívny, niektoré časti sú takmer celé postavené na príkladoch, napr. téma stretu záujmov. To je v niektorých oblastiach, vrátane spomenutého stretu záujmov, v podstate ideálne. Aj zobrazenia na s. 126 pekne slúžia didaktickým cieľom.

Text obsahovo rieši štandardné témy práva o právnikoch a právničkách a venuje im priestor, ktorý predpokladám opäť súvisí s potrebami domáceho prostredia. Obsahové proporcie vyhovujú aj mne a nášmu prostrediu, napr. téma slobody prejavu sudcov a sudkyň je vyslovene aktuálna aj u nás. V našom prostredí by hádam bola nafúknutejšia kapitola o štátnom zastupiteľstve, resp. prokuratúre.

Text učebnice naladí aj vtipmi a skečmi, ako napríklad na začiatku kapitoly 3.3. Pokojne by mohli byť prítomné v každej kapitole.

Autori a autorka tiež rozumne zapracovávajú praktické skúsenosti. Nejde o učebnicu pisanú z akademického neba, ale so zaujatým pohľadom do vnútra praxe (napr. neposkytovať právne služby osobám, ku ktorým máme emoč-

né puto, s. 133). Aj keď postreh pochádza z kníh, neuberá mu to na pôvode – je ňou skúsenosť, nie právny predpis.

V obdobnom zmysle je vynikajúce, že autorský kolektív poukazuje aj na problémy spájania výkonu profesie vysokoškolského učiteľa a napríklad advokáta či asistenta na Ústavnom súde (s. 151 učebnice) a pracuje s otázkou, ktorou sa reálne trápia niektorí študenti a študentky práva a juniorskí právnici a právničky: môže byť právnik, konkrétne advokát, dobrým človekom? (s. 208 a nasl.).

Obsahovo je teda text tým, čo možno rozumne od učebnice pre predmety formátované na riešenie etickým dilem očakávať, bez takpovediac vaty a s vyváženým rytmom. Prácu tímu autorov a autorky treba veľmi oceniť.

Hoci sa učebnice podceňujú, ako žáner majú spôsobilosť ovplyvniť právne myslenie a sebauchopenie celej generácie právnikov a právničiek. Preto je dôležitosť ich kvality, hodnotového nastavenia, či spôsob, akými kalibrujú myslenie, vo všeobecnosti spoločensky vyššia, než význam hoc aj karentovaného článku. Učebnica od V. Dohnala, T. Friedela, M. Haplu, J. Kobera, J. Stehlíkovej a M. Tomoszeka podľa môjho názoru zohrá veľmi pozitívnu úlohu vo vzdelávaní nastupujúcej právnickej generácie. Je vynikajúcim textom šitým na mieru pre študentky a študentov. Nerobí akademickú exhibíciu, ale slúži. Robí to, čo má.

Lucia Berdisová*

* Mgr. Lucia Berdisová PhD., LL.M., Ústav štátu a práva SAV, v.v.i., Bratislava.

GREGOR, M. Historiografia rímskeho práva na Slovensku: Príbeh štyroch profesorov. Praha : Leges, 2021, 363 s. ISBN 978-80-7502-485-5

Vekom stále mladý, avšak v tvorbe mimoriadne plodný a už pomerne skúsený autor Martin Gregor (za zmienku rozhodne stojí najmä jeho monografia z roku 2018 Rímsky štát a právo za vlády cisára Augusta, či monografia z roku 2021 Karol Plank dielo a doba) pripravil vo svojej ostatnej publikácii obsiahlu sondu do vývoja výučby a vedeckého bádania rímskeho práva na Slovensku. Autor si zvolil cestu chronologického bádania, a to na podklade príbehov štyroch profesorov, ktorí v priebehu dekád pôsobili na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

Hoci je téma nepochybne zaujímavá, v podstate budí u čitateľa rešpekt, pretože sa v nej dá poľahky sklznúť do životopisného sumáru bez dodatočnej vedeckej pridanej hodnoty alebo pre odbornú publikáciu nevyhnutnej zaujímavosti. Hneď na úvod treba skonštatovať, že už po prvých desiatkach strán sa autorovi podarilo obe uvedené nástrahy úspešne eli-

minovať. Monografia si počas celej svojej šírky zachováva vysoko nastavenú úroveň práce s literárnymi zdrojmi, pričom autor preukázal pozoruhodnú prácu s archívnymi prameňmi. Publikáciu oživuje pútavý pisateľský štýl, pričom autor sa nevyhýba ani použitiu „akademického“ humoru a za zmienku stoja aj osobné svedectvá zozbierané autorom.

Základ členenia monografie tvoria štyri kapitoly, pričom každá z nich je venovaná jednému profesorovi, ktorý aspoň istú časť svojej akademickej dráhy spojil s Univerzitou Komenského v Bratislave. Keďže je publikácia organizovaná chronologicky, logicky začína s analýzou diela a odkazu Otakara Sommera, teda osobnosti, ktorá stála pri zrode bratislavskej právnickej fakulty. Autor recenzie považuje túto časť za historicky najzaujímavejšiu, keďže monitoruje už o čosi vzdialenejšie obdobie budovania univerzity a etablovanie štúdia rímskeho práva v slovenských podmienkach. Kni-